

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Олександр МОРГУНОВ

21. 04

2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Василя ЛЮБЧИКА на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу спільного засідання кафедри кримінально-правових дисциплін і кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 18 квітня 2025 року

Голова: доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК.

Секретар: кандидат юридичних наук, доцент Валентин ЛЮДВІК.

Присутні: доктор юридичних наук, професор Олександр ЮНІН, доктор юридичних наук, професор Володимир ШАБЛИСТИЙ, доктор юридичних наук, професор Оксана ГРИТЕНКО, доктор юридичних наук, професор Наталія СИДОРЕНКО, доктор юридичних наук, професор Анатолій ВОЛОБУЄВ, доктор юридичних наук, професор Олена РЯБЧИНСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ, кандидат юридичних наук, доцент Сергій БАБАНІН, кандидат юридичних наук Ганна КИРИЧЕНКО, доктор філософії в галузі права Роман КАТОРКІН, доктор філософії в галузі права Світлана КОРОГОД, доктор філософії в галузі права Дмитро АНІСІМОВ.

З присутніх – 4 доктори юридичних наук та 6 кандидатів юридичних наук (докторів філософії) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Публічна презентація наукових результатів дисертаційного дослідження Василя ЛЮБЧИКА на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації для захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача Василюки ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Здобувачка акцентувала, що кримінальне право, як і будь-яка галузь права, закріплює і відображає у своєму змісті певне коло соціально-правових явищ. Для позначення таких явищ, що включаються у предмет кримінального права та набувають специфічного кримінально-правового змісту і значення, задіюється відповідний понятійно-категоріальний апарат. Здебільшого у кримінальному праві використовуються категорії, поняття і терміни, які є строго визначеними, мають чіткі (а нерідко – легальні) визначення, формалізовані ознаки, види, критерії, підстави тощо. І це виправдано, адже саме норми кримінального права, що отримують формальне закріплення у приписах кримінального закону, виступають найдієвішим правовим засобом боротьби з найбільш суспільно небезпечними діяннями та повинні максимально точно і повно відображати юридичні ознаки конкретних складів кримінальних правопорушень. Водночас у деяких поняттях кримінального права здатні відображатися не одне чи кілька (або їх окремих показників), а ціла низка явищ. У таких випадках у законі про кримінальну відповідальність є досить ускладненим або ж навіть неможливим формальне закріплення всіх ознак поняття чи вичерпного переліку проявів відповідного явища. Розуміння та застосування кримінального закону загалом неможливе без чіткого уявлення про складові його правових інститутів, що містяться в кримінально-правових положеннях та нормах. Невизначеність і безсистемність кримінального закону тягне за собою проблеми та помилки в його тлумаченні та застосуванні і, як наслідок, неефективність кримінально-правового впливу. Так, аналіз чинного кримінального законодавства, практики його застосування та кримінально-правової теорії свідчить, що ціла низка тих, що містяться в законі положень, понять та термінів потребує більш детального дослідження.

У кримінальному законі, в силу відсутності схильності його положень до норм-дефініцій, використовується значна кількість категорій, зміст яких залишається не до кінця визначеним навіть за умови значної уваги з боку кримінально-правової доктрини. Однією з таких категорій, яка має наскрізне значення для Загальної та Особливої частин кримінального права, є схиляння.

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні поняття схиляння у кримінальному праві, а також в удосконаленні теоретичних та законодавчих положень відповідного поняття.

Визначені мета, об'єкт, предмет, завдання дисертаційної роботи та методологічний підхід забезпечили виклад наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовили її новизну, що полягає у такому.

В дисертації вперше сформульовано авторську кримінально-правову дефініцію неправомірного схиляння як: діяння, що суперечить встановленим нормам права, дія або бездіяльність суб'єкта, що завдає шкоди суспільним відносинам, що охороняються, і тягне певні юридичні наслідки, негативно

оцінюване з боку держави та суспільства в цілому у формі певного настрою, бажання робити що-небудь; дії, спрямовані на переконання, умовляння, спонукування, змушування, заохочування, залучення, притягнення, провокації та штовхання кого-небудь до певних дій, учинків.

Обґрунтовано, що окремі важливі аспекти щодо визначення поняття схиляння, як окремої правової дефініції залишились поза науковим полем, зокрема стосовно таких важливих питань щодо виокремлення та обґрунтування всіх істотних ознак поняття схиляння, пропозицій та ідей втілення поняття «схиляння» в законодавстві, що позначається на складнощах при відмежуванні цього поняття від схожих.

Положення, що становлять наукову новизну, та їх аргументація дозволили зробити декілька висновків як практичного, так і теоретичного характеру:

1. Дослідження схиляння як ознаки, передбаченої Загальною частиною КК України, доводить, що поняття «схиляння» як ознака, закріплена у Загальній частині КК України, виступає і як головна ознака такого виду співучасників, як підбурювач, і як ознака випадків застосування спеціальної конфіскації. І хоча досліджуване поняття в обох випадках з першого огляду має визначення, що це будь-які умисні дії, спрямовані на те, щоб збудити в іншій особі бажання чи добитися від неї згоди вчинити кримінально каране діяння (умовляння, підкуп, пропозиція, порада, переконування, примушування, погрози, застосування насильства тощо). Проте сутність «схиляння» стосовно ч. 4 ст. 27 КК України та п.2 ч. 1 ст. 96² КК України має різницю. Так, у ч. 4 ст. 27 КК України схиляння виступає характерною ознакою для визначення виду співучасника, а відповідно й дій, що його відрізняють від інших у процесі вчинення кримінального правопорушення. У п. 2 ч. 1 ст. 96² КК України, вона виступає ознакою щодо випадків застосування спеціальної конфіскації. Закон розрізняє майно, що призначалося (винуватий планував його використовувати), і майно, що використовувалося (реально застосовувалося) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення. Не слід розуміти положення, зазначені у п.2 ч. 1 ст. 96² КК України, буквально, як підбурювання до вчинення кримінального правопорушення, коли підбурювач фактично схилив іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення. Тобто не вимагається, аби адресат схиляння насправді вчинив кримінальне правопорушення.

2. Аналіз схиляння як ознаки, передбаченої Особливою частиною КК України, визначає те, що до кримінально-правових норм Особливої частини КК України, диспозиції яких містить ознаку схилення як спосіб учинення кримінального правопорушення, слід віднести: ст. 120 КК України «Доведення до самогубства», ст. 315 КК України «Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 324 КК України «Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів». Кримінально-правовий аналіз диспозиції цих статей, в яких ознакою складу кримінального правопорушення виступає «схиляння», надав змогу зазначити, що у ст. ст. 120, 315, 324 КК України відповідне поняття має однакове тлумачення. Проте

поняття схиляння не має нормативного визначення у КК України, що допускає його використання з різним змістом, а також непослідовне його використання в інших статтях, де відповідне поняття не закріплено. Зокрема, така складність виникає при його відмежуванні від понять «спонукання», «втягнення», «залучення», «провокація». Так, норми, які мають ознакою такі поняття, як «схиляння», «втягнення», «спонукання», «примушування», «залучення», «провокація», потребують удосконалення та вироблення єдності у викладі, з врахування того, що вони здебільшого виступають способами схиляння. До інших норм Особливої частини КК України, в яких використовуються інші поняття, однак за своїм змістом позначають схожі із «схилянням» суспільно небезпечні діяння (способи), необхідно віднести такі: «спонукання» – ст. 147 КК України «Захоплення заручників», ст. 151 КК України «Примушування до шлюбу»; ст. 323 КК України «Спонукання неповнолітніх до застосування допінгу», ст. 349 КК України «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», ст. 349-1 КК України «Захоплення журналіста як заручника»; «залучення» – ст. 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництво», ст. 307 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 309 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту»; «втягнення» – ст. 156-1 КК України «Домагання дитини для сексуальних цілей», ст. 258-1 КК України «Втягнення у вчинення терористичного акту», ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму», ст. 301-2 КК України «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи», ст. 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією», ст. 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність»; «провокація» – ст. 370 КК України «Провокація підкупу» тощо.

Досліджуючи форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є схиляння, зроблено висновок, *що серед форм реалізації кримінальної відповідальності* щодо кримінальних правопорушень, ознакою складів яких є схиляння (ст. 120 КК України «Доведення до самогубства», ст. 315 КК України «Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 324 КК України «Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів»), проаналізовано такі, як: кримінальна відповідальність, що не пов'язана з призначенням винному покарання; кримінальна відповідальність, що пов'язана з відбуванням призначеного покарання; кримінальна відповідальність, що пов'язана з призначенням покарання, але без його реального відбування. У процесі дослідження було з'ясовано та встановлено певні теоретичні та прикладні аспекти: по-перше, стосовно можливості реалізації такої форми кримінальної відповідальності, яка не пов'язана з призначенням винному покарання (ч. 4 ст. 74 КК України). Беручи до уваги, що обов'язковою умовою, без якої здійснити засудження без покарання неможливо навіть за наявності підстави для цього, є факт вчинення кримінального проступку або нетяжкого злочину (ст. 12

КК України), тільки деякі кримінально-правові норми: ч. 1, 2 т. 120 КК, ч. 1 ст. 315 КК, а також ст. 324 КК України є нетяжкими злочинами, а отже, при наявності усіх передумов і підстав, визначених у ч. 4 ст. 74 КК України, можуть мати засудження без покарання, однак це не є обов'язковим. По-друге, встановлено, що така форма реалізації кримінальної відповідальності, що пов'язана з відбуванням призначеного покарання, має враховувати ступінь суспільної небезпечності діяння, що, на наш погляд, не реалізується в ст. ст. 120, 315, 324 КК України. Не враховано те, що об'єднавчою ознакою ст. ст. 120, 315, 324 КК України є схилення, тобто діяння, що пов'язане із інститутом співучасті, а, відповідно, має підвищений рівень суспільної небезпечності, а отже, відповідає тільки одному виду покарання – позбавлення волі на певний строк. Запропоновано в усіх санкціях кримінальних правопорушень, де ознакою є схилення, закріпити єдиний вид покарання – позбавлення волі на певний строк у такій редакції: ч. 1 ст. 120 КК України – позбавленням волі до трьох років; ч. 2 ст. 120 КК України – позбавленням волі до п'яти років; ч. 3. ст. 120 КК України – позбавленням волі на строк від семи до десяти років; ч. 1 ст. 315 КК України – позбавленням волі на строк від двох до п'яти років; ч. 2. ст. 315 КК України – позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років; ст. 324 КК України – позбавленням волі на строк від трьох до восьми років. По-третє, при дослідженні такої форми реалізації кримінальної відповідальності, що пов'язана з призначенням покарання, але без його реального відбування, зокрема щодо реалізації звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75–78 КК України), на підставі статистичних даних встановлено, що навіть при достатньо суворих видах покарань, що містяться у ст. ст. 120, 315, 324 КК України, протидія злочинності відбувається не лише через застосування санкцій, а через кримінально-правові заходи, що відповідають принципам гуманізму та справедливості.

Після завершення доповіді Васи́ліні ЛЮБЧИК присутніми були поставлені такі **запитання**:

Доктор юридичних наук, професор Володимир ШАБЛИСТИЙ: Назвіть один із вагомих результатів, що характеризує наукову новизну Вашої дисертації?

Відповідь: Дякую за запитання! Наша дисертація є першою у вітчизняній науці кримінального права, в якій, із урахуванням постійних змін законодавства, діяльності держави в умовах війни, запропоновано систему сучасних знань стосовно схилення як наскрізного кримінально-правового поняття. Головним результатом проведеної роботи є те, у дисертації нами визначено поняття схилення у кримінальному праві, а також удосконалено теоретичні та законодавчі положення відповідного поняття.

Доктор юридичних наук, професор Наталія СИДОРЕНКО: Зі змісту дисертації та Вашого виступу випливає твердження про необхідний баланс у законодавстві та практиці його застосування щодо відповідальності за досліджувані види кримінальних правопорушень, ознакою яких є схилення. Наведіть приклади.

Відповідь: Дякую за запитання! Проведене нами дослідження показало, що навіть чинне законодавство через його постійне оновлення не в змозі забезпечити сталу правозастосовну практику, а тому про ефективний захист

людини від неправомірного схиляння, особливо зараз в умовах воєнного стану, вести мову поки що зарано.

Наприклад, до ст. 120 КК України ведено схиляння до доведення до самогубства як самостійний склад злочину, проте працівники правоохоронних органів продовжують дотримуватися позиції, згідно з якою без реальної смерті чи невдалої спроби самогубства склад злочину відсутній, і, як наслідок, ст. 120 КК України наразі маже не застосовується.

Кандидат юридичних наук, доцент Вадим ХАШЕВ: чи досліджували Ви поняття схиляння в проєкті КК України, розробленому робочою групою під головуванням Бауліна Юрія Васильовича?

Відповідь: так, у проєкті нового кримінального кодексу його загальну частину доповнено кримінально-правовими нормами, в яких закріплено ознаку схиляння. Зокрема, це стосується інституту співучасті у кримінальному правопорушенні та конфіскація майна і вилучення речі. Особлива частина оперує цим поняттям у злочинах проти життя людини (насамперед йдеться про доведення до схиляння самогубства прямо у назві статті), кримінальних правопорушеннях проти ментальної та фізичної безпеки людини, кримінальних правопорушеннях проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини та інших.

Доктор філософії в галузі права Роман КАТОРКІН: Чи можете вказати певні особливості отриманих результатів дослідження, які корелюються із Вашою професійною діяльністю?

Відповідь: Дякую за запитання! На мою думку, усі кримінальні правопорушення, ознакою яких є схиляння, мають підвищений ступінь суспільної небезпеки. Саме тому у дисертації запропоновано, в усіх санкціях кримінальних правопорушень, де ознакою є схиляння, закріпити єдиний вид покарання – позбавлення волі на певний строк. Це ст. 120 КК України, ст. 315 КК України, та ст. 324 КК України.

Після відповідей на запитання було озвучено висновок наукового керівника – Віктора БОГУСЛАВСЬКОГО. У висновку зазначено тематику опублікованих наукових статей та апробацію результатів дослідження.

Дисертаційне дослідження Василя ЛЮБЧИК побудоване на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувачка використала численні наукові праці фахівців із загальної теорії держави та права, кримінального права, адміністративного права, цивільного права інших галузевих правових наук, а також низки інших галузей знань.

Василя ЛЮБЧИК чітко сформулювала мету і завдання роботи, визначила об'єкт та предмет дослідження; на основі проведеного комплексного дослідження вирішена важлива наукова проблема – розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення практики застосування кримінальних правопорушень, ознакою яких є схиляння.

Стиль, мова викладення матеріалу дисертаційного дослідження, аргументація авторських висновків та пропозицій до чинного законодавства відповідають належному теоретичному рівню. Думки здобувачкою

викладаються грамотно, послідовно, виважено, логічно витримані зміст та структура роботи.

Наведений у дисертаційному дослідженні матеріал містить також значний доробок дисертантки, яка збагачує існуючі уявлення стосовно теоретичних аспектів досліджуваної проблеми. Авторка продемонструвала уміння самостійно узагальнювати та аналізувати нормативно-правові акти, спеціальну літературу і статистичні дані, визначати теоретичне або практичне завдання, формувати науково обґрунтовані висновки і пропозиції щодо її розв'язання.

Робота написана грамотно, логічно та послідовно, а стиль викладення матеріалу забезпечує легкість та доступність його сприйняття.

Під час здійснення дисертаційного дослідження здобувачкою проявлено належні компетентності щодо відбору та використання різноманітних як загальнонаукових та і спеціально-наукових методів пізнання, зокрема діалектичного, формально-логічного, системного аналізу, соціологічного, статистичного тощо.

Загалом, у дисертації запропоновано нові науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати проведених досліджень, а також розв'язано конкретні наукові завдання в галузі кримінального права.

Таким чином, підготовлене дисертаційне дослідження аспіранткою кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ Василюю ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання в галузі кримінального права і в цілому відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а тому може бути винесена на розгляд Вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ для розгляду питання про утворення спеціалізованої вченої ради щодо разового публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці:

Доктор юридичних наук, професор Володимир ШАБЛИСТИЙ підкреслив, що серед позитивних положень дисертації слід зазначити:

- здійснений авторкою аналіз стану наукової розробленості поняття схиляння у кримінально-правовій літературі (всебічний аналіз досягнень попередніх дослідників цієї та суміжних проблем);
- узагальнення емпіричних даних, а саме вивчення статистичних даних Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання за 2015-2022 роки; матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, а також опублікованої слідчо-судової практики);
- досвід 15-и країн (КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії, КК Республіки Казахстан, КК Республіки Узбекистан, КК Республіки

Таджикистан, КК Литовської Республіки, КК Республіки Молдови, КК Республіки Болгарії, КК Швейцарської Конфедерації, КК Республіки Австрії, КК Королівства Іспанії, КК Республіки Польщі, КК Французької Республіки, КК Чеської Республіки, КК ФРН) надав підстави для розуміння поняття «схиляння» як наскрізного поняття.

Побудова дисертації та її зміст свідчать про комплексний підхід дисертантки до вирішення поставлених завдань дослідження. Актуальність проблематики, глибина аналізу, чіткість висновків, методологічна цілісність, внутрішня логічність та науково-практична спрямованість дисертаційного дослідження забезпечує його наукову цінність. Дисертація містить висунуті авторкою науково обґрунтовані та аргументовані результати та наукові положення. Зокрема, доведено, що схиляння є наскрізною ознакою Загальної та Особливої частин кримінального права та авторського поняття «неправомірного схиляння». Робота характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувачки в науку. Наукові положення та висновки є цілісними, логічно послідовно наданими та аргументовано викладеними. Робота має суттєве теоретичне та практичне значення. Виклад матеріалу є логічним.

Рецензентом зазначено, що актуальність дисертаційного дослідження Васи́лини ЛЮБЧИК не викликає сумнівів, оскільки вироблено теоретико-методологічну будову наскрізного кримінально-правового поняття.

Варто позитивно оцінити широту та логічну послідовність розглянутих у дисертації питань; позитивно відмітити використану джерельну базу; звернути увагу на те, що здобувачка не обмежилася лише теоретичними розробками, а, керуючись принципом єдності теорії та практики, обґрунтувала необхідність внесення змін до деяких нормативно-правових актів.

Структурна побудова дисертаційного дослідження є цілком логічною; його ключові проблеми сформульовано досить чітко; наукові положення достатньо обґрунтовані та достовірні, основні з них оприлюднені достатньо повно, відповідно до існуючих вимог, які ставляться до робіт відповідного рівня. Дисертаційна робота написана грамотно, стиль викладення характеризується смисловою завершеністю, цілісністю та простотою формулювань відповідних наукових положень, висновків і рекомендацій, що робить їх доступними для сприйняття не лише науковцями, а й громадянами – членами громадських об'єднань.

Звичайно, як і будь-яка робота, виконане дослідження не позбавлене певних дискусійних положень, серед яких слід зазначити таке:

Потребують більш детального дослідження питання практичного значення отриманих результатів. Принаймні, мають бути рекомендації для суддів щодо застосування схиляння як наскрізного поняття в КК України.

Також потребує більш детальної аргументації пропозиція дисертантки щодо нових форм та видів співучасті, зумовлених ратифікацією Римського статуту.

Однак ці спірні питання та зауваження не впливають на загальне позитивне ставлення до роботи, не зменшують її наукової новизни та

практичної значущості, а отже, не є перешкодою для її представлення в разову спеціалізовану раду для публічного захисту.

Враховуючи вищевикладене, підсумовано, що підготовлене дисертаційне дослідження аспіранткою кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ **Василиною ЛЮБЧИК** на тему **«Поняття схиляння за кримінальним правом України»** є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання в галузі кримінального права і в цілому відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути винесена на розгляд Вченої ради Дніпровського державного університету внутрішніх справ щодо розгляду питання про утворення спеціалізованої вченої ради для разового публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор Оксана ГРИТЕНКО, яка зазначила, що аналіз змісту дисертації та наукових публікацій здобувачки надає підстави для позитивної оцінки її наукових розробок. Дослідження присвячено проблемі сьогоденної правової науки. Авторка здійснила комплексне монографічне дослідження, що полягає в удосконаленні теоретичних положень кримінального права щодо поняття схиляння та надала пропозиції (рекомендації) з удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Отже, дисертаційна робота Любчик Василини Миколаївни є актуальною та перспективною у науковому плані. Слід вказати, що актуальність обраної теми дисертанткою підтверджується такими положеннями зазначеними у дисертації. По-перше, проблема понятійного апарату кримінального права, його визначення та використання має велике значення, як для теорії, так і для практики кримінального права. Під час аналізу тексту чинного Кримінального кодексу України маємо спостерігати, що в ньому міститься чимало термінів, які часто повторюються у різних статтях, або вони характеризують ознаки багатьох складів кримінальних правопорушень, або наводяться, як у Загальній, так і в Особливій частині кодексу. Це все породжує питання, зокрема щодо з'ясування змісту понять, уніфікації описання понять (ознак) в положеннях Загальної та Особливої частини КК України, вивчення та визначення співвідношення цих понять із подібними дефініціями. Отже, вищевказані питання постають в кримінальному праві, і у випадку дослідження поняття «схиляння».

По-друге, Василина Миколаївна у своїй роботі, вказує на те, що поняття «схиляння» було опосередкованим предметом наукових пошуків, проте окремого монографічного дослідження, в якому були досліджені вищезазначені проблеми, на сьогодні немає.

Отже, вищевказані положення підкреслюють обумовленість та актуальність цього дослідження.

Дисертація відповідає державним стандартам, її оформлено згідно з вимогами, що пред'являються до роботи такого рівня. Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам. Наукові положення в тексті дисертації за формою викладу є дохідливими та у смисловому значенні взаємопов'язаними.

Структура, зміст, послідовність, взаємозв'язок підрозділів дисертації спрямовані на реалізацію основної мети дослідження – удосконалення теоретичних положень кримінального права щодо поняття «схиляння» та напрацювання рекомендацій щодо покращення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Досить конкретне визначення завдань дослідження відтворюють: особливе значення для авторки стану дослідження поняття схиляння у кримінально-правовій літературі; історія розвитку використання поняття схиляння в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства; іноземний досвід регламентації кримінально-правових норм, ознакою яких є схиляння; особливості регламентації схиляння як ознаки, передбаченої і в Загальній, і в Особливій частинах КК України; аналіз спеціальних питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є схиляння. Такий підхід до формулюванні завдань є підтвердженням комплексного характеру дослідження як такого, що полягає у необхідності послідовного розгляду теоретичних, законодавчих та правозастосовних аспектів визначеної проблеми.

Викладені наукові положення, висновки та рекомендації достатньо обґрунтовано, оскільки логічно впливають із детального аналізу досліджуваного явища. Тема та зміст дисертації відповідають спеціальності 081 Право.

Звертаючи увагу на значущість та наукову цінність наукової новизни та висновків дисертантки, слід звернути увагу на деякі положення дисертації, що мають дискусійний характер або потребують додаткової аргументації, а саме:

1. У підрозділі 1.2, досліджуючи історію розвитку використання поняття схиляння в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства, авторка детально та масивно аналізує КК попередніх років, чинний КК України, а також проект нового кримінального кодексу. Вважаємо, що під час дослідження проекту нового кримінального кодексу авторці слід було б не лише здійснити аналіз запропонованих положень цього кодексу, а й викласти власне бачення щодо використання поняття схиляння. Крім того виникає запитання, як на думку дисертантки, чи відрізняються положення проекту нового кримінального кодексу щодо використання поняття «схиляння» від аналогічних положень чинного КК України?

2. У підрозділі 2.2 дисертантка аналізує схиляння як ознаку Особливої частини КК України, де частково торкається питання співвідношення та відмежування досліджуваного поняття із поняттями «спонукування», «втягнення», «примушування», «залучення», «провокація». Авторка наголошує, що відповідні поняття потребують удосконалення та вироблення єдності у викладі, із врахуванням того, що вони переважно виступають способами

схиляння. Зазначена думка нами підтримується, проте потребує більш детального викладення

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальне позитивне уявлення про роботу, не зменшують її наукової новизни та практичної значущості, а отже, не є перешкодою для її подання до спеціалізованої вченої ради для публічного захисту.

Незважаючи на те що роботі притаманні деякі недоліки, характерні будь-якій самостійній науковій праці, вони не впливають на її загальну позитивну оцінку. Слід констатувати, що подане на рецензування дисертаційне дослідження **Василини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України»** є завершеною науковою працею, підготовлене на достатньому високому рівні, зміст якого відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а отже, робота може бути рекомендована до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Олена РЯБЧИНСЬКА, яка зазначила, що аналіз дисертації Василини ЛЮБЧИК дозволяє стверджувати про ґрунтовну теоретичну підготовку дисертантки, а також говорить про розуміння нею практичних та теоретичних проблем щодо сучасних підходів до теоретичного розуміння та практичного застосування норм кримінального закону, ознакою яких є схиляння. Актуальність дослідження є безсумнівною з огляду на сучасні процеси розвитку кримінального законодавства в Україні. Загалом, дисертаційне дослідження Василини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор НАТАЛІЯ СИДОРЕНКО наголосила, що авторкою цілком коректно та слушно сформовано актуальність теми дисертаційного дослідження, а також вдало обрано методи дослідження, зосереджуючи увагу на поставленій меті роботи та враховуючи об'єкт і предмет дослідження. Загалом, дисертація Василини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» відповідає необхідним вимогам, що висуваються до даного виду робіт, та може бути рекомендована в разовій спеціалізованій вченій раді для захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Сергій БАБАНІН наголосив, що дисертаційна робота Василини ЛЮБЧИК є актуальною та змістовною. У роботі авторкою висвітлюються сучасні підходи до теоретичного розуміння та

практичного застосування норм кримінального закону, ознакою яких є схиляння. Отже, дисертація Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» в цілому заслуговує на позитивну оцінку та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Доктор філософії в галузі права РОМАН КАТОРКІН зазначив на актуальності теми та достатньому рівні роботи. Авторкою грамотно сформовано мету, предмет, об'єкт та завдання дослідження. Окремого позитивного враження заслуговують пропозиції дисертантки щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке прямо чи опосередковано здійснює регулювання досліджуваних питань. Враховуючи викладене, наголошено, що дисертаційне дослідження Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Василь БЕРЕЗНЯК зазначив, що дисертаційна робота Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» розкриває злободенні питання, такі як наскрізні кримінально-правові поняття, де важливим акцентом є правильно визначити їхній зміст. Враховуючи це, актуальність дослідження не викликає сумніву. Дисертація характеризується логічним та ґрунтовним викладенням інформації, стилістичною та науковою грамотністю. Практичне та теоретичне значення дисертаційної роботи в цьому напрямку важко переоцінити. Отже, дисертація Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України» є завершеною науковою працею та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схиляння за кримінальним правом України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Кримінальне право, як і будь-яка галузь права, закріплює і відображає у своєму змісті певне коло соціально-правових явищ. Для позначення таких явищ, що включаються у предмет кримінального права та набувають специфічного кримінально-правового змісту і значення, задіюється відповідний понятійно-категоріальний апарат. Здебільшого у кримінальному праві використовуються категорії, поняття і терміни, які є строго визначеними, мають чіткі (а нерідко – легальні) визначення, формалізовані ознаки, види, критерії, підстави тощо. І це

виправдано, адже саме норми кримінального права, що отримують формальне закріплення у приписах кримінального закону, виступають найдієвішим правовим засобом боротьби з найбільш суспільно небезпечними діяннями та повинні максимально точно і повно відображати юридичні ознаки конкретних складів кримінальних правопорушень. Водночас у деяких поняттях кримінального права здатні відображатися не одне чи кілька (або їх окремих показників), а ціла низка явищ. У таких випадках у законі про кримінальну відповідальність є досить ускладненим або ж навіть неможливим формальне закріплення всіх ознак поняття чи вичерпного переліку проявів відповідного явища. Розуміння та застосування кримінального закону загалом неможливі без чіткого уявлення про складові його правових інститутів, що містяться в кримінально-правових положеннях та нормах. Невизначеність і безсистемність кримінального закону тягне за собою проблеми та помилки в його тлумаченні та застосуванні і, як наслідок, неефективність кримінально-правового впливу. Так, аналіз чинного кримінального законодавства, практики його застосування та кримінально-правової теорії свідчить, що ціла низка тих, що містяться в законі положень, понять та термінів потребує більш детального дослідження.

У кримінальному законі, в силу відсутності схильності його положень до норм-дефініцій, використовується значна кількість категорій, зміст яких залишається не до кінця визначеним навіть за умови значної уваги з боку кримінально-правової доктрини. Однією з таких категорій, яка має наскрізне значення для Загальної та Особливої частин кримінального права, є схиляння.

У теорії кримінального права поняття «схиляння» розкривається через дослідження положень інституту співучасті, видів співучасників у працях таких вчених, як Жаровська Г. П. «Співучасть у злочині за кримінальним правом України», Ус О. В. «Кримінальна відповідальність за підбурювання до злочину», Кваша О. О. «Співучасть у злочині: сутність, структура та відповідальність», Абакумова Ю. В. «Теорія співучасті в кримінальному праві України», Карпенко І. М. «Особливі ситуації співучасті у злочині за кримінальним правом України», Орловський Р. С. «Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України».

Питання термінології неодноразово ставали предметом уваги в публікаціях українських учених. Різні аспекти цієї проблеми висвітлювали Альошина О., Андрушко П., Баулін Ю., Борисов В., Брич Л., Денисов С., Дудоров О., Загинець-Заболотенко З., Костенко О., Музика А., Навроцький В., Пономаренко Ю., Тацій В., Хавронюк М., Фріс П. та ін. І хоча вітчизняні дослідники чимало уваги приділяють теоретичній розробці термінів і дефініцій, чинний КК України не виділяє окремих розділів, статей, які містили б визначення понять, які неодноразово повторюються у диспозиціях статей. Зокрема, такою кримінально-правовою дефініцією є «схиляння». Крім того, самостійного комплексного та системного кримінально-правового дослідження, яке б було присвячено розгляду поняття «схиляння» у межах Загальної частини та Особливої частини КК України немає. Отож, це вказує на значущість проблеми, необхідність і своєчасність здійснення цього наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ відповідно до: Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р № 119/2021.), наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки» від 11 червня 2020 року № 454, загальноуніверситетської теми наукових досліджень «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в Україні» (реєстраційний номер 0118U100431); тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03 лютого 2022 року № 109.

Мета й завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні поняття схиляння у кримінальному праві, а також в удосконаленні теоретичних та законодавчих положень відповідно даного поняття.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі *задачі*:

- з'ясувати стан дослідження поняття схиляння у кримінально-правовій літературі;
- проаналізувати історію розвитку використання поняття схиляння в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства;
- здійснити аналіз зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за злочини, ознакою складів яких є схиляння;
- встановити схиляння як ознаку, передбачену Загальною частиною КК України;
- визначити схиляння як ознаку, передбачену Особливою частиною КК України;
- надати кримінально-правову дефініцію неправомірного схиляння;
- розкрити питання кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою складів яких є схиляння;
- з'ясувати форми реалізації кримінальної відповідальності кримінальних правопорушень, ознакою складів яких є схиляння.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правової реалізації кримінально-правових норм, ознакою складів яких є схиляння.

Предмет дослідження – поняття схиляння в кримінальному праві.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи авторкою використовувались такі методи: *діалектичний метод* – під час формулювання поняття «схиляння» у Загальній та Особливій частинах КК України (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1., 3.2); *метод історико-правового аналізу* – при дослідженні генезису поняття «схиляння» в українському кримінальному законодавстві (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий метод* – при визначенні особливостей регламентації відповідальності за злочини, ознакою складів яких є схиляння, у кримінальному законодавстві деяких країн, а також у співвідношенні з іншими схожими поняттями (підрозділ 1.3, 2.2); *системно-структурний* – при

формулюванні поняття «схиляння» (підрозділ 3.1); аналізу та синтезу – при визначенні об’єктивних та суб’єктивних ознак кримінальних правопорушень, ознакою яких є «схиляння» (підрозділ 2.2, 3.2); *статистичні методи* – при вивченні емпіричної бази дослідження (підрозділи 3.3) та ін.

Емпіричну базу дисертації становлять результати вивчення: статистичних даних Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання за 2015-2022 роки; матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, а також опублікованої слідчо-судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одними із перших монографічних досліджень, присвячених комплексному аналізу поняття схиляння. На основі здійсненого дослідження сформульовано нові наукові положення, які запропоновані здобувачем особисто та виносяться на захист:

вперше:

- доведено, що схиляння є наскрізною ознакою Загальної та Особливої частин кримінального права;

- обґрунтовано, що окремі важливі аспекти щодо визначення поняття схиляння як окремої правової дефініції залишились поза науковим полем, зокрема стосовно таких важливих питань, що стосуються виокремлення та обґрунтування всіх істотних ознак поняття схиляння, пропозицій та ідей втілення поняття «схиляння» в законодавстві, що позначається на складнощах при відмежуванні цього поняття від схожих;

- аргументовано позицію на користь відмови від деяких видів покарань, що існують у межах ст. ст. 120, 315, 324 КК України, зокрема обмеження волі;

- сформульовано авторську кримінально-правову дефініцію: неправомірного схиляння як діяння, що суперечить встановленим нормам права, дія або бездіяльність суб'єкта, що завдає шкоди суспільним відносинам, що охороняються, і тягне певні юридичні наслідки, негативно оцінюване з боку держави та суспільства в цілому у формі певного настрою, бажання робити що-небудь; дій, спрямованих на переконання, умовляння, спонукування, змушування, заохочування, залучення, притягнення, провокації та штовхання кого-небудь до певних дій, учинків»;

удосконалено:

- теоретичні положення щодо необхідності закріплення у КК України поняття «схиляння» як певного настрою, бажання робити що-небудь, спрямованого на умовляння, спонукування, залучення, втягнення, провокацію тощо кого-небудь, до певних дій, вчинків, що завдає шкоди суспільним відносинам, які охороняються, і тягне певні юридичні наслідки, вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;

дістало подальший розвиток:

- дослідження поняття «схиляння» в історичному вимірі. Встановлено, що найбільший розвиток ознака «схиляння» мала в межах інституту співучасті в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 р. та його редакціях 1857, 1866, 1885 р. та у Кримінальному уложенні 1903 р. Крім того, чинний КК України

закріплює таку ознаку, як «схиляння» у кримінально-правових нормах Особливої частини КК України, а саме у *ст. ст. 120, 315, 324, КК України*. На сьогодні продовжується розробка ознаки «схиляння» у Проекті нового КК України;

- положення науки кримінального права в частині таких питань, як визначення самого змісту терміну «схиляння»; уніфікації описання схиляння в положеннях Загальної та Особливої частин КК України; з'ясування співвідношенню понять «схиляння» із поняттями «втягнення», «примушування», «залучення», «провокація», «спонукання» тощо;

- питання кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою складів яких є схиляння, за *ст. ст. 120, 315, 324 КК України*;

- положення щодо реалізації форм кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою складів яких є схиляння, а також можливості застосування інститутів звільнення від покарання щодо осіб, які вчинили окремі кримінальні правопорушення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані пропозиції, практичні рекомендації та висновки можуть використовуватись у таких сферах діяльності:

- *правотворчості* – для вдосконалення кримінального законодавства України в частині усунення недоліків і внесення відповідних змін до окремих кримінально-правових норм, ознакою складів яких є схиляння;

- *правозастосовній діяльності* – під час здійснення кримінально-правової кваліфікації відповідних посягань;

- *науково-дослідній роботі* – для теоретичних розробок, пов'язаних з кваліфікацією кримінальних правопорушень, ознакою яких є схиляння;

- *освітньому процесі* – для здобувачів вищої освіти під час викладання курсу Загальної та Особливої частини кримінального права та відповідних спецкурсів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, а також на Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права», м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 5-и наукових публікаціях, з яких: 4 – у вітчизняних фахових виданнях, 1 – у тезах доповіді на міжнародній науково-практичній конференції.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно із застосуванням сучасної української мови та наукових термінів. Кожний підрозділ роботи побудовано в логічній послідовності. Усе це забезпечує легкість і доступність сприйняття викладених у дисертації положень.

У результаті попередньої експертизи дисертації Васи́лини ЛЮБЧИК і повноти публікацій основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схилення за кримінальним правом України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схилення за кримінальним правом України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Васи́лини ЛЮБЧИК на тему «Поняття схилення за кримінальним правом України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

**Голова засідання –
завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
18 квітня 2025 року**

Василь БЕРЕЗНЯК